

PRESENTACIÓ DE LA «MISCEL·LÀNIA ENRIC CASASSAS»

El dia 12 de febrer de 1992, sota la presidència de l'Hble. Sr. Josep Laporte i Salas, conseller d'Ensenyament, fou donada a conèixer al Palau de la Generalitat de Catalunya la *Miscel·lània Enric Casassas*, que recull diversos treballs científics de caràcter pluridisciplinari en honor del Dr. Enric Casassas i Simó. El Dr. Salvador Alegret, el Dr. Antoni M. Badia i Margarit i el professor homenatjat es van encarregar de pronunciar els discursos de presentació de l'obra.

I

La «Miscel·lània Enric Casassas»

Aquesta obra va ser concebuda ara fa uns anys. Com tots sabeu, l'excusa va ser la jubilació administrativa com a catedràtic d'universitat del Dr. Casassas, l'any 1987. El llibre que avui presentem s'afegeix a una sèrie d'actes d'homenatge al Dr. Casassas que s'han anat fent d'aleshores ençà. Per exemple, recordo l'emotiu acte acadèmic que li varen retre els seus col·legues de la Universitat de Barcelona o el número extraordinari del *Butlletí de les Societats Catalanes de Física, Química, Matemàtiques i Tecnologia*, en homenatge al professor Enric Casassas pel seu mestratge en química analítica.

Un grup d'amics de les universitats de Barcelona, de les tres universitats on el Dr. Casassas havia estat catedràtic (de la Politècnica, de

l'Autònoma i de la de Barcelona), també volguérem retre-li un homenatge col·lectiu. Algú ha dit que als catalans ens agrada la lletra impresa. No és estrany, doncs, que després de pensar-nos-ho molt se'ns ocorregués de fer-li un llibre d'homenatge: una miscel·lània de treballs científics.

Fer un llibre és sempre una tasca fascinant, i les seves diferents etapes de producció tenen un cert caràcter màgic. En el cas del llibre que presentem, la màgia hi ha estat present des de bon començament. Una vegada donada la notícia del projecte editorial, ens arribaren sol·licituds de participació dels llocs més allunyats. El gruix principal provenia, és clar, de les universitats on el Dr. Casassas havia professat de catedràtic, de les universitats catalanes abans esmentades i de la universitat de La Laguna, a les illes Canàries; però també d'altres universitats de l'Estat i de França, Itàlia, Suècia, Polònia, el Brasil, els Estats Units i l'Índia.

La personalitat intel·lectual del Dr. Casassas ha fet que es relacionés amb persones d'àmbits professionals ben diversos. No és d'estranyar, doncs, que les contribucions científiques recollides en la *Miscel·lània* donin constància d'aquesta relació variada, relació que sovint ultrapassa el camp de la química i que s'endinsa en altres camps de la ciència i de la tecnologia, i fins i tot de les humanitats.

No cal dir, però, que gran part de les col·laboracions recollides tenen l'origen en l'activitat investigadora del Dr. Casassas en el camp de la química analítica, en el seu ressò internacional i en la continuació d'aquesta activitat per part dels seus deixebles i col·laboradors. Per exemple, veiem en la *Miscel·lània* estudis sobre noves aplicacions analítiques de reactius orgànics, estudis d'equilibris en solució de formació de complexos, treballs sobre el comportament voltamperomètric de compostos orgànics i dels seus complexos metàl·lics, sobre l'aplicació de la quimiometria a la química analítica, sobre la utilització del català com a llengua d'expressió científica; solament per a ressaltar alguns dels aspectes més directament lligats d'una manera particular amb el Dr. Casassas.

La confecció d'un llibre té un marcat component espiritual, però també el té de material. Un llibre de les característiques tècniques del que ara presentem no hagués pogut veure la llum sense el suport econòmic de les institucions. Així ho varen entendre les universitats catalanes i la CIRIT, que des del primer moment abonaren el projecte i li han donat un suport efectiu. La Universitat Autònoma, per mitjà del seu Servei de Publicacions, ha tingut cura de la publicació i n'ha assegurat una qualitat gens usual en llibres d'aquestes característiques.

Vull donar constància també de la bona acollida i el suport donat des del primer moment per Maria Aurèlia Campmany, que dirigia en aquell moment la Regidoria de Publicacions i Edicions de l'Ajuntament de Barcelona, que havia estat companya escolar del Dr. Casassas, i que ben segur que avui estaria entre nosaltres.

En resum, la *Miscel·lània Enric Casassas* és un recull molt ben editat de treballs científics de caràcter pluridisciplinari, multilingüe i internacional, basat en l'estimació i el respecte al mestre, a l'amic i al company.

Moltes gràcies.

Salvador Alegret

II

Enric Casassas: l'home

D'entrada, gràcies als organitzadors d'aquesta justificada i merescuda sessió acadèmica, per haver-me cridat a participar-hi. Confesso que he dubtat abans de venir: una veu interior em deia que no havia d'haver acceptat l'encàrrec, que jo no era la persona adequada per a la comesa que enceto. Un examen sumari de la *Miscel·lània* em confirma que no pocs podrien trobar-me desplaçat en aquest acte. Malgrat tot, he acceptat, i aquí em teniu. Més encara: no m'hi sento desplaçat.

Casassas, químic. Jo, lingüista. Ja sé que molts col·legues meus sempre surten amb allò de: «què no és lingüística?» Però tots sabeu quin sentit se sol donar a la frase. D'altra banda, si tot és lingüística, des de qualsevol cantó ningú no pot sentir-se'n lluny. I Casassas té molt de lingüista. Per descomptat, molt més que jo no podria presumir de químic.

Sí, Casassas té molt de lingüista. I de poeta i d'escriptor. Sovint l'he vist corregint textos escrits d'altri, els quals milloraven manifestament amb la seva intervenció. ¿Una mena de ressò de Pompeu Fabra, ahora enginyer químic i seny ordenador de la llengua moderna? El cas és que el nostre amic posseeix un agut sentit de la llengua.

Hi ha una cosa, sí, que em podria fer sentir incòmode en aquesta sessió: d'haver anunciat que col·laboraria a la *Miscel·lània* amb una contribució que... no vaig aconseguir de plasmar. Volia tractar-hi de l'estil científic en català, un tema que fa anys que em balla pel cap i que, convenientment desenvolupat, aclariria moltes coses. Els organitza-

dors no han tingut en compte la meua absència dins la *Miscel·lània* i han tingut la gentilesa de compensar-la, fent-me venir almenys a parlar de qui n'és el destinatari.

És curiós: abans de conèixer-nos personalment, jo ja en sabia moltes coses, d'Enric Casassas. L'ocellet que me les havia dites era una companya seva d'estudis a l'Institut-Escola del Parc, la qual anys després havia d'esdevenir la meua muller. Provenent jo de la Mútua Escolar Blanquerna (creada per Alexandre Galí), era natural que ella em contés la vida que menaven a l'Institut-Escola (l'obra de Josep Estalella). Dues institucions diferents, però que conflüen en molts aspectes.

La circumstància de la nostra coneixença personal ja no tindria res a veure amb aquella primavera esperançadora dels anys trenta, que havíem viscut Casassas i jo, bé que cadascú pel seu cantó, en la nostra adolescència. No: ens havíem de trobar a la torna d'un ja llarg servei militar, quan, a la tardor de 1942, fórem de nou mobilitzats, arran del desembarcament dels aliats al nord d'Àfrica, en el curs de la Segona Guerra Mundial. Compartírem, doncs, una situació humana dura i desagradable, quan, reflectint els afanys d'una societat que es debatia per superar el destret, també nosaltres intentàvem de sobreviure per poder viure un dia en un món més digne, si no reviure el que havíem perdut.

Deixats, per fi, els uniformes, cadascú de nosaltres emprengué la seva via professional. Existia entre nosaltres una comunicació relativa: les facultats de Filosofia i Lletres i de Ciències eren a la plaça de la Universitat, les relacions amb amics comuns ens acostaven en certes ocasions, l'un coneixia la trajectòria de l'altre. Així, a la fi de 1977, quan la meua temuda accessió al Rectorat de la Universitat de Barcelona es convertí en quelcom imparable, vaig haver de basquejar-me un grup de col·laboradors que em fessin més suportable l'aventura. I bé, no hi havia dubte: la primera persona a qui vaig acudir per proposar-li d'ésser vice-rector amb mi, fou Enric Casassas. Havent-ne acceptat ell la responsabilitat, pel gener de 1978 s'iniciava l'etapa més llarga de convivència entre nosaltres dos, amb tot allò que una situació així implica. L'Institut d'Estudis Catalans ens ha ofert una darrera oportunitat de treball en comú.

Ningú no dirà, doncs, que improviso, si m'atreveixo a parlar d'Enric Casassas. De més a més, ja hi tinc la mà trencada, car aquesta no és la primera vegada que m'hi dedico. Per cert: en les nostres vides s'ha produït una alternança curiosa en les ocasions en què l'un ha hagut de parlar de l'altre. Vaig començar jo, en la sessió acadèmica d'homenatge que li tributà la Facultat de Química arran de la seva jubilació; després fou ell qui es veié obligat a dir unes quantes coses de la meua pobre persona en un sopar del CIEMEN. Avui jo prenc el relleu, amb

motiu de la *Miscel·lànica* que duu el seu nom. Que es prepari l'amic Casassas, que potser no és llunyà el dia que haurà de tornar a parlar de mi, si l'esmentat ritme alternatiu no s'esvaeix.

Tanmateix, ja he parlat massa de mi. Estigueu segurs, emperò, que ho he fet perquè així podia presentar pràcticament algunes fites cabdals de la seva vida. Jo no podia perorar sobre el químic (ja hi ha qui ho ha fet amb coneixença de causa). Per aquesta raó vull referir-me globalment a l'home, a tot allò que en ell no és el químic. I això és molt. Això en ell és molt més corrent que en bon nombre d'esperits amb els quals el podríem comparar.

Casassas és un home molt complet. Una personalitat robusta, que a parer meu es manifesta a través de tres notes fonamentals. La primera: un esperit clarivident, que li permet de fer-se càrrec amb promptitud i amb justesa de les situacions més vàries, per envitricollades que siguin. La segona: una original capacitat d'iniciativa, tant pel que fa a la seva especialitat professional (en la qual per això ha pogut empènyer i innovar, com tothom ho reconeix), com en qualsevol altre camp de la vida (cultural, social, política); ho proven les ocasions en què s'ha avançat a llançar idees, proposicions, suggeriments, mesures. I penso en les mostres que jo en podria donar, per haver-les viscudes, referides a la vida del nostre país malalt, a la seva acció al Vice-rectorat acadèmic de la Universitat, a la seva responsabilitat al capdavant de l'Institut d'Estudis Catalans. La tercera nota de la seva personalitat robusta és la tasca d'orientar els altres i de transmetre'ls allò que sap, allò que pensa, allò que convé fer. D'ací la seva lloada labor com a mestre, i si no, que ho diguin els seus deixebles. Li agrada d'amanir aquesta feina amb exabruptes i frases sorprenents, que li serveixen, mitjançant el mètode de la reducció a l'absurd, per a fer veure la procedència d'allò que diu. I cal veure la cara que posa, tot esperant de comprovar si l'interlocutor capta el sentit profund de les seves aparents incongruències...

Com ja ho he insinuat, Enric Casassas posa aquestes qualitats al servei del país, de la cultura, del civisme, de la llengua. Repasseu les notes biogràfiques que Salvador Alegret ha redactat al llindar de la *Miscel·lània* i en veureu un bon nombre d'aplicacions. Les seves fetes político-culturals en els temps durs de la clandestinitat obligada; la seva funció d'assessor de la *Gran enciclopèdia catalana*; la seva col·laboració a la Universitat Catalana d'Estiu (on ha exercit els més alts càrrecs de responsabilitat); la seva contribució al peculiar Congrés de Cultura Catalana (clos el 1977); la seva gestió al Vice-rectorat de la Universitat de Barcelona; la seva activitat en el món de l'Institut d'Estudis Catalans (de primer, establint contactes a l'hora de reconstruir, especialment lligant caps amb les indispensables societats filials; després, en esdevenir-ne

membre numerari, el 1972; per fi, en ésser-ne elegit president, el 1982, i ara vice-president). A totes les empreses d'envergadura en el camp de la cultura catalana, hi trobeu Enric Casassas, no com a figura decorativa, sinó com una peça essencial per a tirar endavant la gestió. I, al costat, un conjunt d'intervencions parapolítiques, menys susceptibles de classificació sistemàtica, en un marc accentuadament nacionalista.

Gràcies a homes com Enric Casassas (i no n'hem tingut tants com convindria), el nostre país se salvà d'una destrucció segura (com corresponia a la previsió de molts). Però no hem acabat: per més que avui tot fa millor semblant que ahir, encara ens trobem assetjats per grossos i greus perills. I bé: serà gràcies a homes com Enric Casassas, que continua al peu del canó, que aquest país se salvarà. Només cal que tots sapiguem seguir el seu exemple.

Antoni M. Badia i Margarit

III

En primer lloc, he d'agrair les amables paraules del Dr. Alegret i del Dr. Badia, ambdós bons amics, paraules evidentment exagerades a causa de l'òptica benevolent que els les ha dictades, com tots hem pogut apreciar. En segon lloc, he d'agrair a tots vosaltres la vostra presència aquí; no, millor dit, en segon lloc he de disculpar-me davant de tots vosaltres i davant dels organitzadors d'aquest acte per haver estat jo el motiu —involuntari, això sí— d'ocasionar-vos tantes molèsties. Per això és tan d'agrair la vostra assistència, i per això em sento tan cohibit. D'aquest acte ens n'hauríem pogut estar, i tots contents, però les coses són com són.

En realitat, si ho miro bé per trobar una raó per a tranquil·litzar-me, almenys parcialment, l'acte no es fa per a mi, sinó per presentar un llibre aparegut fa poc, és a dir, l'acte té una finalitat objectiva que em permetria si volgués disminuir-ne la càrrega subjectiva. Però he de dir que l'existència d'aquest llibre encara em confon més, que la seva aparició fou per a mi una sorpresa inesperada, que vaig considerar immerescuda. He de confessar, però, per a ésser sincer, que, en el fons del fons, i encara que sembli contradictori, l'existència d'aquest llibre m'omple també de quelcom molt semblant a l'orgull, i que, de fet, em sento pregonament agraït i en deute permanent amb tots aquells que n'han estat els autors o han participat a fer realitat el llibre.

Entrant al Palau de la Generalitat, avui, per assistir a aquest acte, deixant l'escala nova del gos de bronze, travessant el pati de baix i pujant per la meravella de l'escala gòtica vers la galeria del claustre i el pati dels Tarongers, he tornat a sentir, com sempre que hi passo, amb tota la força de la realitat més punyent, el pes de la responsabilitat de pertànyer a un poble que té una història, una història que va seguint i que ha de continuar (encara que alguns pessimistes vegin arribar el seu final amb els trontolls apocalíptics d'aquest any olímpic), una història a la continuació de la qual, tu que pugues per aquesta escala —les pedres t'ho diuen— has de contribuir positivament d'alguna manera i al nivell que et toqui. Aquest sentit de responsabilitat històrica o, millor, de responsabilitat cívica, derivat de les pedres i incombustible com elles, ja em ve potser d'abans, de quan jugava uns minuts al carrer amb els companys en sortir d'escola, el grup escolar Baixeras, al peu de la muralla romana, o pel carrer de la Corribia, sota la Pia Almoina, o pel carrer dels Comtes de Barcelona al peu dels murs de la Catedral. Això ho vaig explicar així a una *high school* de Minneapolis, fa molts anys (1955), quan, després d'haver-me guanyat l'atenció d'un públic adolescent parlant d'aquest nostre país, una noieta em va recriminar estranyada que jo volgués tornar-hi en acabar la beca, vivint-s'hi com s'hi estava vivint la dictadura franquista. Si has respirat des de petit, vaig dir-li, el sentit de pertinença a un poble, a la història del qual cadascú se sent deutor d'allò que és, i a l'evolució del qual sents que has de contribuir, no vols fallar-li; els règims són contingents i passen, i el país continua... Potser no n'hi ha prou de respirar l'aire enclòs entre els murs venerables de pedra, i calen altres elements: recordo unes sensacions molt clares sentides agafat de la mà del meu pare, a la plaça d'aquí al davant, amb el president Macià al balcó d'aquest Palau... un mes d'abril lluminós seixanta anys enrere.

La formació rebuda a l'Institut Escola creat per aquella Generalitat ens va fer a alguns uns perfectes inadapats, i només hauria faltat si no! Es veu que la Guerra Civil i el desastre final no havien estat previstos per aquells pedagogs a qui he de retre homenatge i, afortunadament des del meu punt de vista, ens van preparar per a un món inexistent, per a una societat diferent de la que resultà d'aquell cataclisme. I és a través d'un món incompreensible i imprès que hem hagut d'anar fent via des que teníem vint anys... Encara que això de fer via a través d'un món extern advers ja és conegut de temps, i no és pas una cosa pròpia de les nostres generacions. Si voleu, en un sentit referit a l'ètica estricta, ja ho cantà Ausiàs March en el seu poema 106, el conegut per alguns sota el títol de *Cant moral*, el que comença amb el vers «Lo tot és poch ço per què treballam» ('Tot això perquè treballem és poc...'), el poema que exhorta el lector a esmerçar-se pel bon camí, que defineix com el camí de la raó, i a ésser insensible als

beneficis de l'honor, el diner, l'opinió, etc., el poema que inclou un decasíl·lab batent que hem sentit ben viu i ben real, jo i tants de nosaltres, al llarg de tants anys de la nostra vida:

per poch lloguer, treballam jorns e nits,

encara que, insensibles, hem continuat treballant en la mesura de les nostres forces.

Quan sento glosses o comentaris com els que suara hem escoltat penso en la distància que va des d'allò que hom ha pogut fer i que objectivament es veu des de fora, des de fora d'un mateix vull dir, la distància que va des d'allò realitzat que ha deixat algun senyal visible, fins a allò que hom tenia de debò a dins, que hom tenia el propòsit de fer, o que es creia capaç de fer, o que hom volia que esdevingués possible de fer i maldava per esmenar les circumstàncies en concordança, tantes vegades inútilment..., i hom veu la pròpia història com un llarg camí de mitjos fracassos, de mitges renúncies, de mitges claudicacions, no com el camí de mitges realitzacions que han glosat els dos amics que m'han precedit en l'ús de la paraula.

Ara que penso en el camí recorregut, generalitzo i penso en els camins que cal recórrer, al llarg de les vides! Prenc com a referència Mikhaïl Lomonòsov, el que després fou tan important en la història de les ciències experimentals, de la llengua literària i de la literatura russes, mal conegut a Occident i encara només que com a precursor de Lavoisier, que fugí als divuit anys de la casa paterna, una casa de pescadors als suburbis d'Arcàngelsk, quan ja havia après tot allò que el rector de la parròquia tenia per a ensenyar-li, i, convençut que només el domini del llatí i del grec podia permetre-li de progressar vers el coneixement, marxà a peu fins a Moscou, a mil dos-cents quilòmetres, per fer-se admetre en l'única escola superior que podia furnir-li allò que cercava, una escola molt restrictiva, per a fills de famílies d'altres menes.

És la marxa decidida allò que compta, que el fi sigui impossible és secundari; Lomonòsov hi reeixí, ningú no entén com, i per tot allò que en seguí el recordem ara encara; però ell, ell va viure cada segon dels llargs dies que durà la caminada amb una intensitat suficient per a emplenar tota la vida. Cada segon tota la vida, i un segon darrera l'altre, com aquell que res... Heus ací una mena de norma de comportament.

No vull ocupar més el vostre temps. He de repetir de tot cor: a tots, moltes gràcies!